

Zahvaljujemo se gospođi Emily Vargas-Barón, direktorici Instituta za rekonstrukciju i međunarodnu bezbjednost kroz obrazovanje (RISE Institut), koja nam je pomogla pri izradi programa integriranih centara ranog dječijeg rasta i razvoja u Bosni i Hercegovini.

Posebno smo zahvalni gospođi Elviri Sánchez-Igual menadžerici za komunikaciju iz Svjetskog udruženja edukatora za rano djetinjstvo (AMEI-WAECE), koja je odobrila prevod ovog materijala iz projekta "Učimo živjeti zajedno u miru, od ranog djetinjstva" i njegovo korištenje u integriranim centrima ranog dječijeg rasta i razvoja za roditelje i djecu u BiH.

Prevod i štampu materijala omogućio UNICEF

## MATERIJAL ZA NASTAVNIKE: AKTIVNOSTI SA DJECOM

Kaže se da je red metodički uređen i skladan raspored stvari, pravilo koje je uspostavila priroda za razvoj činjenica i pojava. Red je takođe povezan sa mirom i spokojstvom. Uređivanje stoga znači postavljanje u red, klasifikovanje, usmjeravanje ka kraju.

Red je posvuda u ljudskim stvarima i on nam omogućava da štedimo trud i energiju: neorganizovana stvar funkcioniše mnogo lošije nego organizovana. Organizovano dijete je mirno dijete koje prati određeni metod kad nešto radi i koje organizuje svoje aktivnosti.

Malo dijete je uglavnom neorganizovano zato što ne razumije da stvari treba da se urade na određeni način. Funkcija je vaspitno-obrazovnog rada da progresivno uređuje djetetovo ponašanje, da mu donese sklad, mir i naklonjenost prema stvarima. I njegov život treba da bude uređen. Ta uređenost se izražava rasporedom aktivnosti i organizovanim režimom života koji mu donosi emocionalnu stabilnost.

Dijete takođe mora naučiti da stvari imaju red, od pisanja pjesmica, do komponovanja muzike i pripovijedanja priča. Zbog toga moramo podučavati aktivnosti koje dovode do razumijevanja rasporeda i potrebe za uređivanjem stvari.

U osnovi discipline leži red: stvari treba da se urade na određeni način, time se štedi energija i postiže naklonost odraslih, zato što neorganizovano i neposlušno dijete ne zaslužuje pohvalu koja je neophodna za formiranje odgovarajućeg samopoštovanja.

Neophodno je organizovati djetetov život u vrtiću, obezbijediti red u njegovom životu i postupcima u okviru osjećanja samostalnosti koje takođe treba da obezbijedimo, čime ćemo omogućiti djetetu da se ponaša na socijalizovan način i da ostvaruje dobre odnose s drugima.

## Aktivnost br. 1 "Neorganizovano mače"



### Kratak pregled aktivnosti:

Aktivnost počinje razgovorom u kojem vaspitač(ica) upoznaje djecu sa sadržajem i procjenjuje u kojoj mjeri djeca razumiju pojmove kao što su red i uređenost. U drugom dijelu aktivnosti, vaspitač(ica) priča priču, treći dio se sastoji od ocjenjivanja i na kraju djeca crtaju na datu temu.

### Ciljevi:

- Naučiti djecu osnove važnosti reda.
- Procijeniti nivo razumijevanja ove vještine.

### Procedure:

- Razgovor
- Pripovijedanje
- Praktične radnje

### Potrebni materijal:

Priča, ilustracije sa prizorima iz priče, materijali za likovno izražavanje (boje, olovke, papir, tempere, flomasteri itd.).

### Razvoj aktivnosti: Prvi dio

U neobaveznom sastanku sa djecom vaspitač(ica) uvodi temu i postavlja pitanja pomoću kojih pokreće razgovor:

Znate li šta je red?  
 Šta znači izraz "složiti po redu"?  
 Da li je dobro ili loše biti organizovan? Zašto?  
 Šta se dešava ako smo neorganizovani na času?  
 Ko sebe smatra organizovanim?

Nakon komentarisanja dječjih odgovora, vaspitač(ica) će nastojati da im objasni da je red iste naravi kao i život i da sve, od jela do komponovanja muzike, ima neki red.

### Drugi dio

Vaspitač(ica) će pročitati odabranu priču sa odgovarajućom intonacijom i bojom glasa, a priču će moći da proprati pokazivanjem ilustracija:

"Neorganizovano mače"

Ovo je priča o jednom razigranom mačetu koje je živjelo sa svojom majkom u velikom skladištu odjeće. Mače je bilo sivo sa bijelim i crnim prugama i zelenim očima. Majka ga je zvala Razigrano Mače.

Mama je cijelu noć hvatala miševe, nijedan nije uspio da joj pobegne. Osim toga, to je bio njezin posao u tom velikom skladištu.

Kada je razigrano mače poodraslo i pretvorilo se u velikog mačka, majka sjede s njim i upita ga:

"Moraš naučiti da loviš miševe. Da bi to naučio, potrebno je da slijediš uputstva: najprije naučiš da naoštiriš kandže, zatim kako da prideš mišu, a da te on ne primijeti, zatim učiš kako da ih uhvatiš u zamku i na kraju kako da se odbraniš od pasa ako te iznenade tokom lova."

Takav poredak stvari ga nije pretjerano oduševio i kada ga je majka pozvala da ga nauči kako da naoštiri kandže, on odgovori:

"Već sam ih naoštiro, mama".

Nakon nekoliko dana mama ga htjede naučiti kako da se neprimjećeno prišulja mišu, ali razigrano mače koje je samo htjelo da se igra reče:

"Znam kako se to radi, mama".

I konačno, jednog lijepog dana majka mu predloži da ga nauči kako da pobegne od pasa i on opet odgovori:

"Znam to već, mama", i, kao uvijek, ode da se igra.

"Ti si neki sveznalica", reče mu mama izgubivši strpljenje. "Više se neću truditi da te bilo šta naučim, ali vidjećemo na šta će to onda izaći jer sad si dovoljno velik i vrijeme je da se osamostališ. Ja ћu uskoro roditi nove mačiće i moraću se starati o njima."

Razigrano mače se zabrinu na trenutak, ali odmah pomisli: "Ma! Mama to kaže samo kako bi me uplašila," i kao i uvijek ode da se igra.

Te noći, razigrano mače nije vidjelo svoju majku. Došlo je i jutro, a on ju je tražio posvuda, ali ju nije mogao naći. Poslijepodne ju je našao u kutiji sa tri novorođena mačeta.

"Mama, Mama," reče joj on tiho na uho, "jako sam gladan, nisam jeo ništa još od juče."

"Ali kako to?" odgovori majka "Je li to možda zato što nisi mogao uloviti nijednog miša?"

A razigrano mače, pognute glave jer je bio posramljen, joj odgovori: "To je zato što mi svaki uspije pobjeći."

"Ali," odgovori majka "zar nisi rekao da već znaš kako se to radi i nisi htio da učiš poredak stvari koje sam te htjela naučiti?"

"Da, mama, ali to sam rekao zato što sam se želio igrati."

"I šta ćeš sad?"

"Ako mi dozvoliš, učiću zajedno s mojom braćom kad dođe vrijeme da ih podučavaš."

I od tada svi su se čudili kad bi vidjeli kako mama uči tri mala mačeta i jedno veliko sve što jedna mačka treba da zna. I kad bi je upitali, ona bi uvijek odgovorila:

"To je zato što moj najstariji sin nije htio da nauči poredak u mačjem životu i nije stekao neophodno znanje zato što je samo želio da se igra. A sada je shvatio kako je bio neozbiljan i želi da nauči kako treba da se ponaša pravi mačak".

Treći dio

Djeca će sjediti u krugu i zajedno sa vaspitačicom analizirati ponašanje razigranog mačeta s ciljem izvlačenja sljedećih zaključaka:

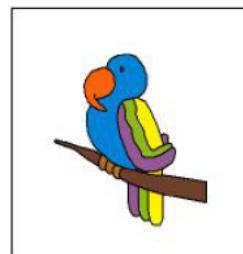
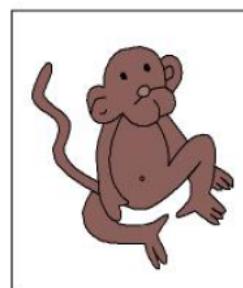
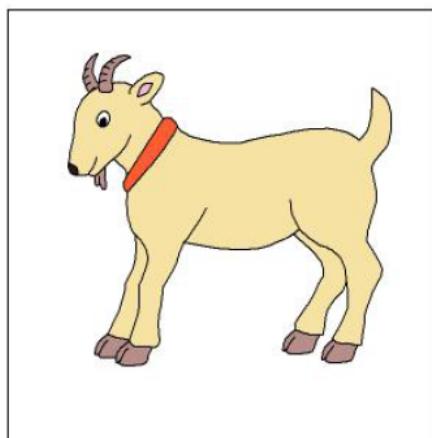
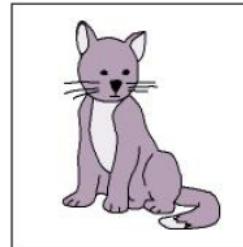
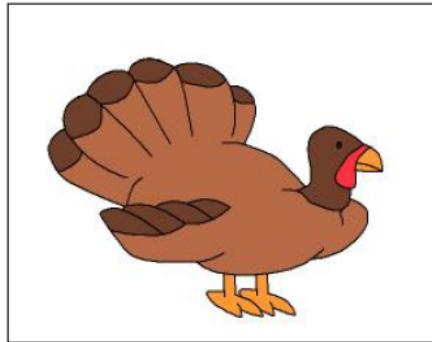
1. Neophodnost učenja u cilju sticanja znanja.
2. Naučiti da je neophodno slijediti uputstva, najprije najlakše, a na kraju najteže.
3. Dobro je biti organizovan.
4. Neorganizovana osoba uvijek lako upada u nevolje.

Četvrti dio

Nakon razgovora o priči, vaspitač(ica) će pozvati djecu da crtaju prizore iz priče o neorganizovanom mačetu i iz drugih priča koje se sjećaju. Kasnije se ti crteži mogu prikupiti i izložiti u učionici.

<b>PROCJENA PO KRITERIJUMIMA</b>			
<b>Opservirano ponašanje</b>	<b>Da</b>	<b>Ne</b>	<b>Napomene</b>
Pokazali su osnovno razumijevanje reda.			
Bila im je potrebna pomoć da shvate priču.			
Bili su u stanju da ponove dijelove priče po određenom redu.			
Shvatili su zašto je mače neorganizovano.			
Iznosili su komentare o uređivanju stvari.			

## Aktivnost br. 2 "Red za sve"



### **Kratak pregled aktivnosti:**

Vaspitač(ica) će pročitati pjesmicu o životinjama koja zahtijeva da se nauči po određenom redoslijedu. U prvom dijelu, vaspitač(ica) će napomenuti ovaj bitan aspekt i pitaće djecu za njihovo mišljenje. U drugom dijelu, vaspitač(ica) će pročitati pjesmicu, a u trećem dijelu će zajedno sa djecom proučavati njezino značenje.

### **Ciljevi:**

- Pomoći djeci da shvate da stvari imaju određen red/raspored.
- Pokazati vezu između reda i pjesmice.

### **Procedure:**

- Razgovor
- Čitanje književnog teksta
- Zajednička analiza

### **Potrebni materijal:**

Pjesmica i crteži životinja koje se pojavljuju u pjesmici.

### Razvoj aktivnosti: Prvi dio

U razgovoru vaspitač(ica) podsjeća djecu na naravoučenije priče o neorganizovanom mačetu i postavlja im sljedeća pitanja:

Mislite li da je neophodno da mače slijedi neki redoslijed kako bi naučilo da hvata miševe?

U kojim je još stvarima neophodno slijediti redoslijed?

Šta se dešava ukoliko se ne prati redoslijed pjesmice?

Šta treba da uradimo da naučimo redoslijed pjesmice

Nakon što djeca iznesu svoje mišljenje, vaspitač(ica) im čita komplikovanu pjesmicu tako što ne prati pravi redoslijed, sve je pobrkano i niko ne razumije šta se želi reći u pjesmici.

### Drugi dio

#### Čitanje pjesmice:

Vaspitač(ica) čita odgovarajuću pjesmicu u kojoj se pominju mnoge raznovrsne životinje.

### Treći dio

Vaspitač(ica) može pročitati pjesmicu. Nakon toga analizira sa djecom redoslijed stihova i šta oni znače u pjesmici. Može postaviti sljedeća pitanja:

Šta mislite, zašto postoji redoslijed u ovoj pjesmici?

Šta se dešava ako ne pratimo redoslijed?

Može li se pjesmica proširiti?

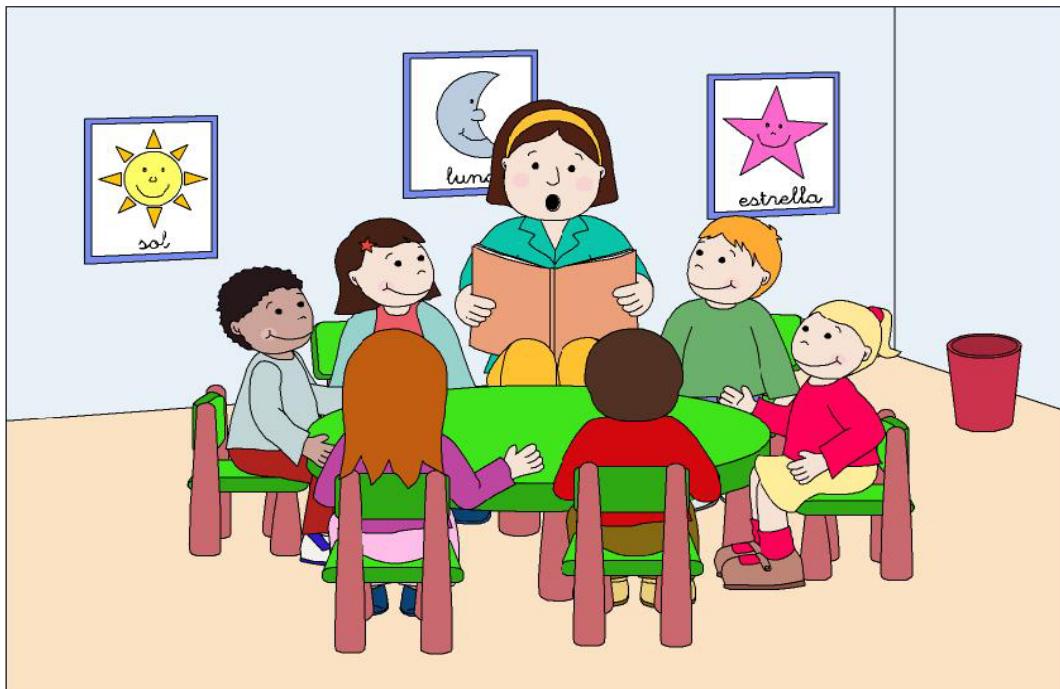
Šta treba da uradimo kako bismo proširili pjesmicu?

Nakon diskusije, moguće je dodati životinjske likove u pjesmicu kako bi se pokazalo da ukoliko pratimo redoslijed, pjesma zadržava smisao i zvučnost.

Ova pjesmica može imati muzičku pratnju i pretvoriti se u takmičarsku igru u kojoj pobjeđuje onaj ko se pridržava redoslijeda, a oni koji naprave grešku dok ponavljaju pjesmicu gube.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Znali su objasniti zašto priča ima redoslijed.			
Bila im je potrebna pomoć da razumiju redoslijed priče.			
Dodali su životinje i smislili nove stihove.			
Bila im je potrebna pomoć da isprate redoslijed dok je vaspitačica čitala priču.			
Pokazali su zanimanje za organizovanost.			

## Aktivnost br. 3 "Gdje je red?"



### **Kratak pregled aktivnosti:**

U prvom dijelu, vaspitač(ica) kaže djeci da je glavni cilj ove aktivnosti da ocijene elemente redoslijeda u prirodi. U drugom dijelu, vaspitač(ica) čita pjesmicu koja se odnosi na ove činjenice i na kraju se odvija dinamični razgovor u kojem djeca zajedno sa vaspitačicom ocjenjuju šta je rečeno.

### **Ciljevi:**

- Ustanoviti u kojoj mjeri djeca shvataju poredak u svakodnevnim situacijama i pojavama.
- Pokazati poredak u prirodi.

### **Procedure:**

- Razgovor
- Čitanje pjesmica
- Pitanja i odgovori

### **Potrebni materijal:**

Pjesmice koje su već obrađivane ranije, ilustracije činjenica koje se pominju u pjesmicama.

### **Razvoj aktivnosti:** Prvi dio

Nastavnik upoznaje djecu sa sadržajem aktivnosti pomoći pitanja koja postavlja djeci kako bi kod njih pobudio zanimanje i radozonalost u vezi sa temom. U ovoj fazi može reći sljedeće:

"Već smo vidjeli da je za učenje neophodno pratiti redoslijed, čak i kad recitujemo pjesmicu. Ali, da li ste se zapitali u kojim još sve stvarima uvijek postoje red i poredak?"

Djeca slobodno odgovaraju, a zatim vaspitač(ica) kaže da u prirodi sve ima red i zbog toga će im pročitati pjesmice koje će to ilustrovati.

Drugi dio

Čitanje kratkih pjesmica u kojima se opisuje prirodni red i poredak. Vaspitač(ica) traži od djece da uoče u kom dijelu pjesmice se spominje red i da ga analiziraju. Vaspitačica može sama napisati pjesmice ili koristiti pjesme poznatih pjesnika.

Treći dio

Vaspitač(ica) zajedno s djecom počinje analizu pjesmica i nastoji da djeca sama dođu do zaključaka. Može im pomoći sljedećim pitanjima:

O čemu govore ove pjesmice?

Mislite li da postoji red u godini? sedmici? danu?

Šta bi se desilo kad bismo promijenili taj red, da srijeda npr. bude prije ponедjeljka?

U kojim još stvarima u prirodi nalazimo red?

Da li je dobro što u prirodi postoji red?

Na kraju, vaspitač(ica) rezimira i kaže da u prirodi postoji red, da se sve stvari dešavaju po nekom redoslijedu i da dolazi do problema kada se taj redoslijed poremeti.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Primijetili su da pjesme imaju redoslijed.			
Bila im je potrebna pomoć da razumiju redoslijed u pjesmama.			
Povezali su redoslijed sa prirodnim činjenicama (godina, sedmica, dan).			
Sami su naveli neke prirodne činjenice koje prate određeni redoslijed.			
Zanima ih da ih se poštije zato što su organizovani.			

## Aktivnost br. 4

### "Care, care, govedare"



#### **Kratak pregled aktivnosti:**

Aktivnost se sastoji od igre pokreta. Za uspjeh u ovoj igri neophodno je pratiti određeni redoslijed koji je utvrđen pravilima. U prvom dijelu, vaspitač(ica) zajedno s djecom analizira zašto postoji red. U drugom dijelu, djeca uče tekst i melodiju jedne pjesme, a u trećem dijelu igraju igru.

#### **Ciljevi:**

- Pokazati djeci da postoji red.
- Naučiti djecu da prate redoslijed pravila igre.

#### **Procedure:**

- Razgovor
- Igra

#### **Potrebni materijal:**

Iako nisu neophodni, moguće je koristiti crteže zanimanja koja će pomenuti djeca.

#### **Razvoj aktivnosti:** Prvi dio

Svjetsko udruženje vaspitača u ranom djetinjstvu (AMEI-WAECE)

Vaspitač(ica) djeci predstavlja drugu stranu ove teme. U početnom razgovoru, vaspitač(ica) će djeci postaviti pomoćna pitanja za raspravu.

"Vidjeli ste kako možemo pronaći red u mnogim prirodnim stvarima. Danas ćemo vidjeti da i igra prati određeni poredak i da, ako ga ne pratimo, igra ne funkcioniše. Odabrali smo igru "Care, care, govedare, kol'ko ima sati?", naučićemo melodiju i tekst pjesmice. Takođe ćemo naučiti kako se igra i koje radnje treba da se urade u igri i kada naučimo igraćemo igru slijedeći uputstva.

Drugi dio

Vaspitač(ica) objašnjava pravila igre, kako djeca moraju da budu pozicionirana, šta treba da urade i naglašava da je neophodno pratiti redoslijed i pridržavati se teksta kako bi igra bila dobra.

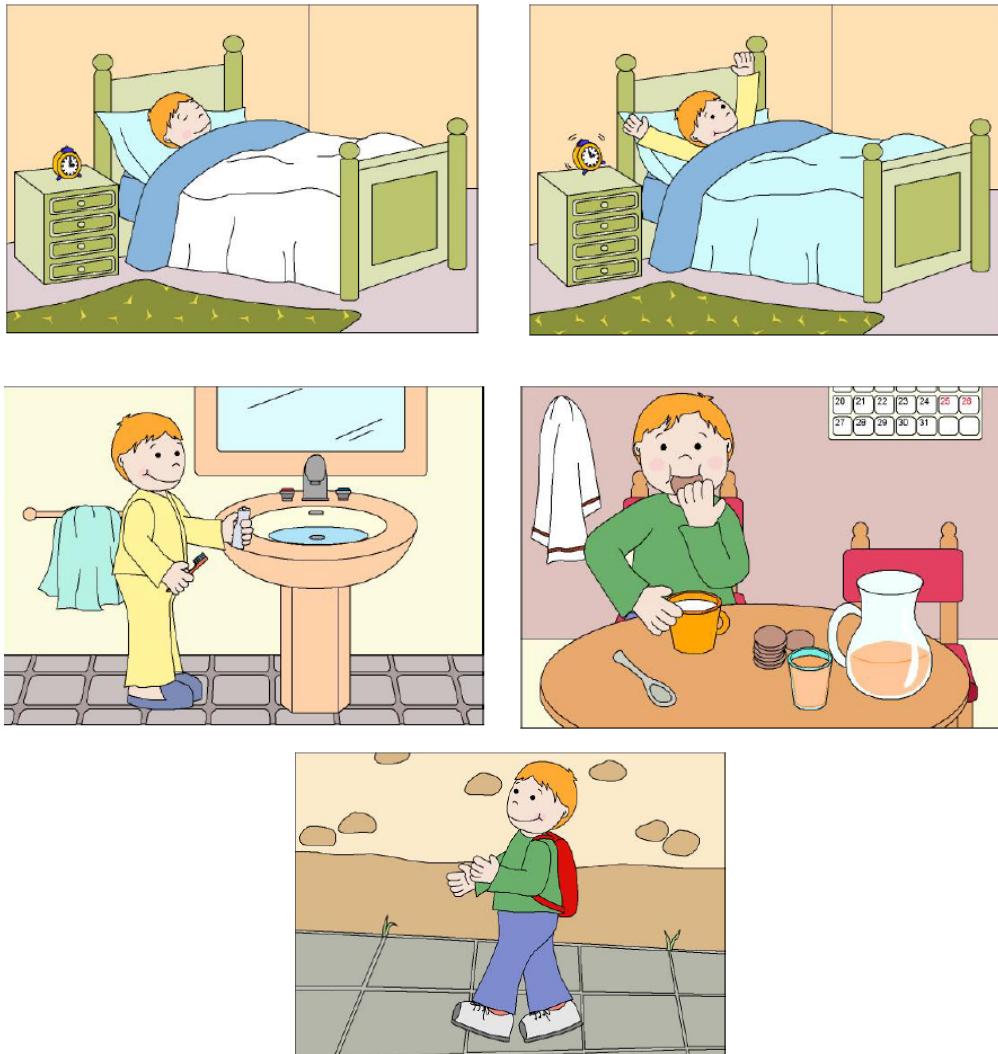
Nakon toga, uče tekst i melodiju: vaspitač(ica) ih uči pjesmicu.

Treći dio

Igraju igru.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Uočili su redoslijed igre i usvojili pravila.			
Bila im je potrebna pomoć da razumiju redoslijed igre.			
Odigrali su igru prema odgovarajućem redoslijedu.			
Predložili su novu djecu i zanimanja u redoslijedu igre.			
Bila im je potrebna pomoć da se organizuju za ovu igru.			

## Aktivnost br. 5 "Slaganje karata"



### **Kratak pregled aktivnosti:**

Ovo je didaktična (poučna) igra u kojoj je neophodno složiti karte prema redoslijedu svakodnevnih aktivnosti djece. U prvom dijelu, vaspitač(ica) objašnjava sadržaj i pravila igre, u drugom dijelu, djeca igraju igru i na kraju ocjenjuju rezultate aktivnosti.

### **Ciljevi:**

- Naučiti djecu kako da koriste red kako bi riješili neki zadatak.
- Pokazati da postoji red u svakodnevnim aktivnostima.

### **Procedure:**

- **Igra**
- **Razgovor**

### Potrebni materijal:

Špil karata na kojima su nacrtane dnevne aktivnosti.

### Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) objašnjava djeci igru. Treba da riješe sljedeći zadatak: treba da slože špil karata po logičnom redoslijedu, a na kartama su prikazane svakodnevne aktivnosti.

Svaki špil će imati do pet karata, tj. pet svakodnevnih aktivnosti, a broj karata će se podudarati sa godinama djece – tri karte za najmlađu grupu pa sve do pet za najstariju grupu.

Primjeri karata u špilu:

1. Dijete spava u krevetu.
2. Zvoni budilica i dijete se budi.
3. Dijete pere zube u kupatilu.
4. Dijete doručkuje.
5. Dijete ide u školu.

Pravila igre su sljedeća:

- Djeca će se podijeliti u manje ekipe.
- Svi različiti nizovi karata će biti smješteni u veliku kutiju (ne više od četiri niza).
- Nakon signala, ekipe će uzeti karte i složiti ih po redoslijedu.
- Pobjeđuje ekipa koja prva složi karte po logičnom redoslijedu.

Drugi dio

Igraju igru. Vaspitač(ica) će pustiti djecu da sama rade, a sa sobom će imati papir na koji će bilježiti relevantna zapažanja, npr.

Da li djeca pokazuju organizovanost u ekipnom radu.

Broj pokušaja slaganja karata.

Da li često mijenjaju strategiju rada.

Da li odustaju od zadatka i potrebno ih je podstaći da nastave.

Da li pokazuju znakove dosade ili nedostatka interesa.

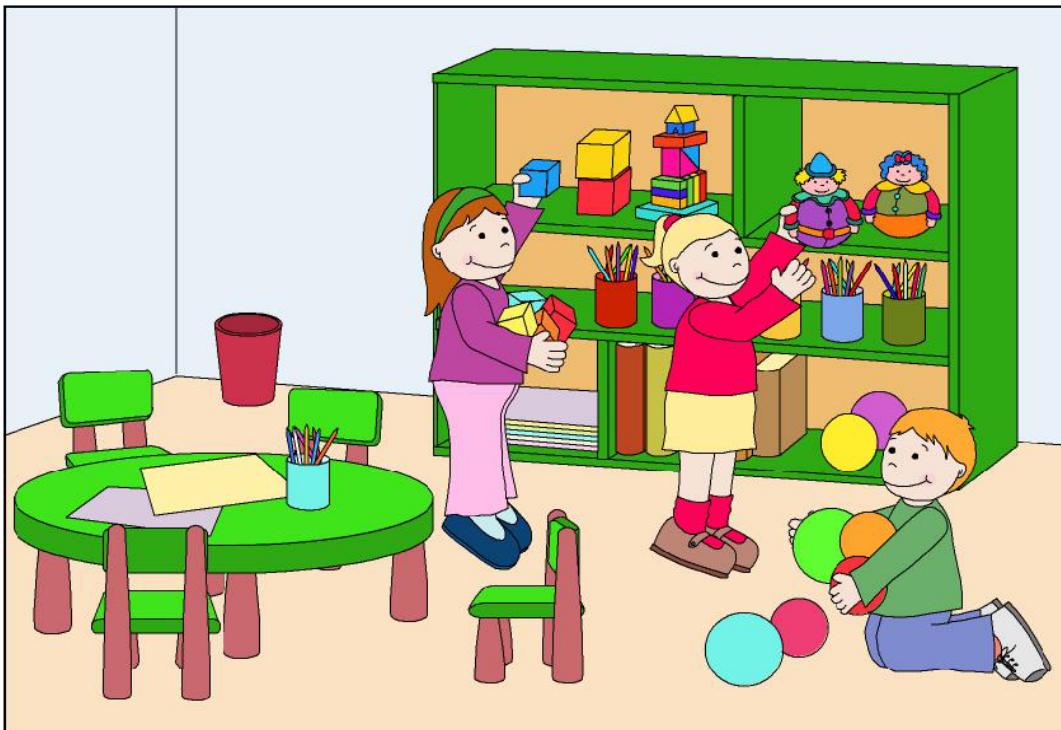
Da li pokazuju znake uznenamirenosti zato što žele što prije završiti.

Treći dio

Vaspitač(ica) će analizirati složene nizove karata i proglašiti pobjednike. Vaspitač(ica) treba da rezimira aktivnost tako što će naglasiti važnost reda i poretku u svakodnevnim aktivnostima.

<b>PROCJENA PO KRITERIJUMIMA</b>			
<b>Opservirano ponašanje</b>	<b>Da</b>	<b>Ne</b>	<b>Napomene</b>
Pokušavali su da nađu rješenje dok na kraju nisu uspješno posložili karte.			
Nisu našli rješenje i odmah su tražili pomoć, ali su nastavili sa aktivnošću.			
Isprva su pokazali zanimanje, ali im je aktivnost ubrzo dosadila i odustali su prije nego što su je riješili.			
Riješili su većinu nizova.			
Tokom igre pokazali su neorganizovano ponašanje.			

**Aktivnost br. 6**  
**Iskustvo od ključnog značaja za ocjenu bloka**  
**"Organizujmo učionicu"**



### **Kratak pregled aktivnosti:**

Vaspitač(ica) će pokazati djecu kako da urede igraonicu u okviru učionice.

Za potrebe ove aktivnosti biće odabранe tri igraonice. To, na primjer, mogu biti: umjetnička igraonica, biblioteka i muzička igraonica. U prvom dijelu, vaspitač(ica) objašnjava aktivnost, dijeli djecu u ekipe i dodjeljuje im zadatke. U drugom dijelu, djeca izvršavaju zadatke, a u trećem dijelu analiziraju procedure koje je koristila svaka grupa i proglašavaju se pobjednici.

### **Ciljevi:**

- Utvrditi u kojoj mjeri su djeca usvojila osnovne pojmove o redu i poretku.
- Ocijeniti kako su se organizovali u rješavanju zadatka.

### **Procedure:**

- Razgovor
- Praktične radnje
- Primjeri

### **Potrebni materijal:**

Materijali za svaku igraonicu, sredstva za čišćenje.

### **Razvoj aktivnosti:** Prvi dio

Vaspitač(ica) prethodno uklanja sve predmete i materijale iz svake radionice i postavlja ih odvojeno u različite dijelove učionice i to tako da u svakom dijelu bude podjednak broj predmeta.

A onda će objasniti cijeloj grupi:

"Tokom vikenda, radnici su izvršili dezinsekciju i zbog toga sam morala da stavim sav namještaj i materijal iz učionice na jedno mjesto. Već smo preuredili jedan dio učionice, ali nam još uvijek nedostaju tri igraonice. Da bismo to uradili, potrebne su nam tri ekipe, po jedna za svaku igraonicu. Svaka ekipa će se najprije dogovoriti između sebe kako će izvršiti zadatok, a zatim će preći na posao".

Nakon što podijeli djecu u ekipe, vaspitač(ica) će ih ostaviti da sami organizuju svoju aktivnost. Tokom ove pripremne faze, vaspitač(ica) će bilježiti:

- da li su djeca podijelila zadatke ili čekaju da aktivnost počne.
- da li se slažu oko redoslijeda radnji (modelovanje zadatka).
- da li znaju ili ne znaju šta treba da rade.

Drugi dio

Dovršetak zadatka. Tokom ovog dijela, vaspitač(ica) će se uzdržati od učestvovanja ili davanja uputstava i dozvolitiće djeci da sama rade i rješavaju svoje sukobe. Intervenisaće samo ako to bude potrebno.

Tokom zadatka, vaspitač(ica) će posmatrati ekipe kako rade i bilježiti svoja zapažanja:

1. da li prate svoj prethodno utvrđen plan.
2. da li nemaju zajedničku ideju i svako radi šta hoće.
3. da li se javljaju sukobi oko raspoređivanja ili posjedovanja predmeta.
4. da li pokazuju zanimanje i pažnju za ono što rade.
5. da li tokom zadatka među sobom komentarišu kako treba rasporediti stvari.
6. da li im neke stvari koje nemaju veze sa zadatkom odvraćaju pažnju.

Treći dio

U grupi diskutuju o tome koji je tim najbolje uradio svoj zadatok i ko je pobjednik. Kako bi proglašila pobjednika, djeca moraju objasniti zašto smatraju da je određeni tim pobjednik ili gubitnik.

U slučaju da je rezultat neriješen, moguće je pozvati objektivnog posmatrača sa strane da presudi (npr. vaspitačica iz druge učionice koja će reći koja je igraonica bolje uređena).

Vaspitač(ica) će ponoviti zašto je red važan i reći će da moramo pratiti redoslijed kako bismo olakšali rad i postigli uspjeh.

<b>PROCJENA PO KRITERIJUMIMA</b>			
<b>Opservirano ponašanje</b>	<b>Da</b>	<b>Ne</b>	<b>Napomene</b>
Organizovali su se kako bi dovršili zadatak.			
Nisu uspjeli da se dogovore kako da riješe zadatka.			
Tokom aktivnosti došlo je do mnogo sukoba oko samog zadatka.			
Pokazali su da znaju da je za uspješno obavljanje zadatka neophodno pratiti utvrđeni redoslijed.			
Pokazali su organizovano ponašanje tokom aktivnosti.			
Pokazali su organizovano ponašanje u drugim svakodnevnim aktivnostima.			